

Bernard Shaw kirjailijana ja politikoitsijana

I.

On tuskin syytä ihmetellä, miksi Bernard Shawin 60-vuotispäivä heinäkuun 26 päivänä 1916 meni niin peräti huomaamattomana. Arvelen ettei sitä Englannissakaan vietetty millään mainittavamalla juhlatavalla. — Syynä oli luonnollisesti nykyiset olot ja ennen kaikkea Shawin kylmäkiskoinen suhtautuminen noihin nykyisiin niin korkealle veivattuihin kansallistunteisiin nähden. — Yksi Shawin englantilaisista selittäjistä kertoo, että yksi Shawin suurimmista virheistä ja yksi tärkeimmistä syistä siihen, että hän on saanut niin vähän ymmärrystä yhteiskunnassa on se, että hän ei ole koskaan — juhlinut syntymäpäiväänsä. Chesterton arvelee nyt, että tämä näköjään niin pienin piirre valaisee huomattavalla tavalla Shawin henkilöllisyyttä ja luonnetta. Viipyä siinä mikä on mennyt, palata aina kerta vuodessa samaan seikkaan, pysähtyä ja tehdä juhlallinen yleissilmäys siihen mikä on eletty — se ei ole ollut vilkkaan ja aina eteenpäin tähtäävän Shawin luonteenomaista. Hän elää niin voimakkaasti nykyajassa, on niin vallankumouksellisen uudenaikainen, ettei hänellä koskaan ole aikaa luoda takakatsauksia tai viipyä siinä mikä jo on hävinnyt. Tuntuu siltä, että tämä levoton henki tuskin hetkeksikään voi pysähtyä hengähtämään, eteenpäin on aina hänen sota- huutonsa hengen ja älyn kentällä.

European vanhoissa sivistysmaissa vaikuttaakin Shawin menettelytapa juuri senvuoksi melkoisessa määrässä amerikalaiselta. Eikä olekaan sattuma, että kirjailijalla on ollut niin suunnaton yleisömenestys juuri Yhdysvalloissa. Hänelle on maksettu melkoisia uhrauksia ja kaikkea mahdollista vaivaa se, miten saada hiilittyyä varaspainosten ja tarkistamattomien painosten ottaminen teoksistaan, joita tulvii amerikalaisilla kirjamarkkinoilla. Se ylpeys mitä Shaw nuorena ja tuntemattomana lehtimiehenä tunsii näitten varaspainosten johdosta, on nyttemmin muuttunut kauhuksi kaikkea enemmän tai vähemmän tarkistamattomia painoksia kohtaan erittäinkin mitä tulee hänen nuoruudenovelleihinsä, joita kohtaan hänellä nykyisin enää on varsin vähän mielenkiintoa. Tällä Shawin aikaisemalla tuotannolla onkin ainoastaan kirjallisuushistoriallinen merkityksensä hänen myöhemmän kehitykseensä verrattuna. Romaani ja novellialalla on Shaw ainoastaan tusinataiteilija, kun hän sen sijaan näytelmäkirjailijana on omalaatuinen nero. Luonnollisesti aikaisemmissakin teoksissa on jo dramaattisen runoilijan alkeita. Ne eivät ole paikalliskuvauksia, luonnonmaailasta tai muuta sellaista nämä tyynenveden romaanit, niissä on sensijaan vuoropuhelua, dramaattisia tilanteita, yhteiskunnallista tendenssiä ja pääasiassa filosofinen ja moraalinen kärki.

Pohjoismaissa tunnetaan Shaw ensikädessä näytelmäkirjottajana ja ovat monet hänen näytelmistään saavuttaneet loistavan teatterimenestyksen. Niitä onkin käännetty esim. ruotsinkielelle sellaisella hartaudella, että Shaw itse kuuluu arvelleen, antaisiko hän kääntää ne takaisin englanninkielelle. Kuitenkaan ei nyt ole syytä kiinnittyä tutkistelemaan Shawin näytelmäestarin, vaan ovat muut puolet hänessä vieläkin tärkeämmät. Bernard Shaw pitäisi kuvata tyhjentävästi ennen kaikkea kansantaloustieteilijänä ja sosialistina, runoilijana ja filosofina.

Shawin merkitys sosialismille on itseasiassa niin suuri, että monet hänen arvostelijoistaan asettavat hänet ehdottomasti korkeammalle sosialistina ja kansantaloustieteilijänä kuin näytelmäestarin ja filosofina. "Jos kirjottaisi Shawista ainoastaan näytelmien seittäjänä ja filosofina olisi se sama kuin jos arvostelisi Michelangeloa, ei hänen veistostensa ja maalaustensa nojalla--vaan sonettiensa mukaan"--Yrittäessä tehdä seikkaperäisesti selkoa siitä mitä hän on tällä alalla suorittanut, tulee pakostakin kirjoittaneeksi suuren osan uudenaikaisen englantilaisen sosialismin historiaa. Riittää kun muistutamme, että hän on ollut Fabian Societyn perustajia ja yksi sen tehosammista jäsenistä, ja että tämän seuran päätehtävänä on esitelmien, lentolehtisten, sanomalehtikirjoitelmien y. m. avulla harjoittaa agitatsionia sosialististen aatteiden hyväksi.

Fabiolaistit pyrkivät perustullaillisella pohjalla suoritettuun sosialistiseen vallankumoukseen, eivätkä niinmuodoin hyväksy väkivaltaista vallankumousta. Shaw

kuuluu erääseen fabiolaisten eristäytyneeseen ryhmään, jonka tarkoituksena on tutkia taiteen ja filosofian asemaa sosialismiin nähden ja niiden käyttämistä sosialististen aatteiden palveluksessa. Hän tahtoo valistaa yleisöä siitä, mitä sosialismi oikeastaan on ja osoittaa miten käytännöllisesti toteutettavissa sosialismi itse asiassa on. Väki-
valtaiset katastrofit, nullistukset, jotka ovat näyttäneet välttämättömiltä patempien yhteiskunnallisten ehtojen saavuttamiseksi eivät hänen mielestään itse asiassa ole luonnonmukaista järjestystä vaan riippuvat inhimillisistä heikkouksista. Shawin mielestä ovat japanilaiset osottaneet, että yhteiskunnalliset ja poliittiset olot voidaan hyvästi järjestää ilman että sellaiset yhteiskunnalliset luonnonmullistukset olisivat tarpeen.

Fabiolaisten aatteitten palveluksessa on Shaw osoittanut väsymätöntä tarmoa. Yhteen aikaan oli hän joka viikon päivä puhujana jossakin valtiolisessa seurassa tai kansankokouksessa. Omaa tyyppiänsä tuolta ajalta on hän kuvannut sosialistipastori James Pawor Morell-nimisellä näyttämöluomalla.

Socialistina on Shaw suorittanut luonnollisesti varsin melkoista kirjallista tuotantoa — erittäinkin paljon viljelemällänsä sanomalehtimiesalalla, josta on vaikea saada kokonaiskuvaa. Muutamia poliittisia ja taloudellisia kirjoituskokoelmia on kuitenkin julkaistuna tavallisesti kuuden shillingin kokoa. Onpa hän lisäksi kirjottanut vielä kokonaisen sarjan enemmän tai vähemmän periaatteellisia fabioloisia sosialistisia tutkielmia.

Shawin yhteiskunnallinen kir-

jailijatoimi ei kuitenkaan ole vielä tällä esitetty. Sen ohella, että voimakkaat yhteiskunnalliset tendenssit aina pyrkivät esiin itse näytelmissäkin liittyy näihin draamoihin säännöllisesti erikoisesti Shawille luonteenomainen "esipuhe", jossa kirjailija monasti laveasti ja seikkaperäisesti kehittelee ja selittelee sitä mitä hän kappaleellansa tahtoo sanoa. Itse väittää Shaw tämän kirjallisen taktiikkansa välttämättömäksi sen johdosta että häntä on niin usein räikeästi väärin käsitetty. Nämä esipuheet käsittelevät politiikkaa, uskontoa, moraalista, sosialismia, sensuria, avioliittoa y. m., y. m. ja sisältävät monasti enemmän kuin itse näytelmäkappale. Shawin kehitys on viimeaikoina käynyt siihen suuntaan, että esipuheet ovat yhäti pidennet ja itse näytelmät lyhenneet.

Ennen kaikkea on Shaw kuitenkin — taiteilija. Hänessä ovat taide ja sosialipolitiikka taidokkaasti yhtyneet, mutta hänen henkinen rakenteensa on vieläkin monimutkaisempi. Voidaksemme häntä hiukankin täydellisemmin eritellä, voidaan sopivasti sanoa hänen olevan samalla kertaa taiteilija, filosofi, yhteiskuntakritiikki ja runoilija. Nekin, jotka eivät erikoisesti ihaile yksinkertaisia selvärakenteisia, mutta usein yksipuolisia neroja, ovat pakotetut aivan varmaan tunnustamaan, että tämä Shawin monipuolisuus ei ole voinut olla onneksi hänelle, ei teatterin, filosofian eikä yhteiskuntakritikon kannalta katsoen. Näillä eri aloilla liikkuu hän taukoamatta, suostumatta mihinkään määrättyyn suuntaan. Kun hänen kriittillispsykologiset arvostelunsa aiheuttivat sen, että hän ei voi

odottaa kaikkea sosialismilta, niin on hän kuitenkin toiselta puolen aivan liian paljon yhteiskunnallisten harrastusten vallassa voidakseen esiintyä peikkänä taiteilijana ja filosofina. "Yksinomaan taiteen vuoksi ei koskaan päänäkään pälkähtäisi pyöryttää yhtään ainoata lausetta." Niin pysyy hän luonteeltaan alituisesti kaksinaisena voimatta ainakaan tähän asti vielä valita mitään yhtenäistä suuntaa mikä ei hänelle lienekään mahdollista.

Shaw on suurin piirtein katsoen hengen työläinen, joka taistelee henkisten päämäärien puolesta hengen aseilla. Taide on hänelle ainoastaan väline, jota hän käyttää hyväkseen, saarnataksensa filosofiaansa ja ennen kaikkea sosialismia. Hän käyttää taidetta filosofisia ja poliittisia tarkoituspäriä varten aivan samalla tavalla kuin kirkko on käyttänyt taidetta palvelukseensa. Shaw on Ibsenin, Tolstoin y. m. kanssa siinä suhteessa samaa maata, että draama heitä palvelee ainoastaan moraalisen teeman valaisemiseksi. Samaten kuin keskiaikaisissa näytelmäkappaleissa, on nytkin opetus tarjottu erittäin helpostisulavassa ja tarkoituksenmukaisessa muodossa.

II.

Bernard Shawin näytelmäkappale on paikallansa seisova seurusteludraama, joka paljastaa ja selittää, mutta josta puuttuu ulkonainen toiminta. Toiminta on hänen kappaleissaan ainoastaan sisäistä laatua.

Tämä luonteenominaisuus kävi ilmi jo Shawin kaikkein ensimmäisessä näyttämötyössä "Vuokratulojen omistajat", minkä kaut-

ta kirjailija erittäin ennakkoluulottomalla tavalla veti Lontoon kurjalistokorttelien asunto-olot julkisen keskustelun alaiseksi. Näytelmä herätti sensatsioonin, melkeinpä skandaalin ja, sanoo Shaw, se oli minusta niin miellyttävää kuulla, että minä päätin jatkaa. Seuraava näytelmä "The Philanderer" ei kuitenkaan käynyt samaan suuntaan kuin ensimmäinen, se liikkui aivan toisella alalla ja oli yhteiskunnallisen satiirinsa puolesta kaikkea muuta kuin pureva. Nämä kumpikin kappale kuuluvat erikoiseen näytelmäsarjaan, joista paras on "Rouva Warrenin ammatti". Viime mainitussa käy yhteiskuntakritiikki syvemmälle kuin missään, psykologinen kuvaus on loistava, kohoten Shawin kaikkein parhaimpien töitten, tasalle.

Mikä näissä kappaleissa oli uutta ja erikoista itse tekotavan suhteen, se ei koske niin paljon esipuhetta, kuin sulku-merkeissä olevia mietelmiä ja vähihuomautuksia, jotka laajoine luonteenkuvauksineen, paikalliskuvailuineen ja mieteimineen ovat varsin huomattavat ja antavat kirjailijalle tilaisuuden oppiensa ja näkökantojensa esittämiseen. Niinpä on esim. The Man of Destiny'ssä kokonainen pieni romaani kuudella kurssiivisivulla, mitkä sisältävät luonnonkuvauksia, poitiikkaa, uskontoa y. m. sekä kappaleen mailman historiaa missä näytelmäkappaleen sankari, Napoleon saapi aito shawilaisen kuvuksensa.

Nämä Shawin ensimmäiset kappaleet ovat melkein kaikki saman arvoisia, ilman, että niistä ensimmäiset ilmaisisivat alottelijaa. Kokoneena kokouspuhujana oli Shawilla sana ja repliikki kielen-
sä päässä tarvitsematta siinä

suhteessa harjaantumista; hän oli syntynyt dramatikoksi.

Nämä näytelmät tekivät Shawin mailman kuuluksi. Jatkoa seurasi nopeasti, sillä kuten hän itse sanoo, jos on kerran alkanut kirjoittaa näytelmiä, ei sitte enää voi lopettaa. Seurasi kirja Plays of Puritans, jonka tärkein näytelmäkappale on "Cesar ja Kleopatra", missä Shaw esiintyy jälleen runoilijana, ja mikä on Shawiin nähden viisine näytöksineen tavattoman lavea, itämaalainen loistokappale ja Shawin siihen astisessa tuotannossa tuntematon pukukappale. Kappale on muuten ainoa missä Shaw on liikkunut historiallisen näytelmän alalla, mutta on se kuitenkin sekä ajatustavaltaan että luonteeltaan aito shawilainen.

III.

V. 1903 ilmestyi Shawin ehkäpä tähänasti paras ja huomattavin näytelmä Man and Superman (Ihminen ja Yli-ihminen). Tässä ilmenee hän ensikerran varsinaisena filosofina. Tuo rakastettava näytelmäkappale, joka siinä muodossa kuin se tavallisesti esitetään, antaa vain aavistuksen leijonan kynsistä, on todellisuudessa nelinäytöksinen draama, jolla on paljon syvempi tarkoitusperä ja tendenssi kuin mitä huomaa kappaleessa ohimennen näyttämöllä tutustuesssa. Parhain ja tärkein osa on luku-näytelmässä sovellettu kolmanteen näytökseen, joka osittain esitetään helvetissä. Tässä näytöksessä ilmenee Shawin filosofia koko loistossaan. Hänen uskonsa ja epäilyksensä ovat tässä rinnastettuina ja höystettynä

loistavalla näppäryydellä ja ne-rokkuudella.

Jos maailma usein onkin seis-syt epä tietoisena niiden päämää-rien edessä, joihin kirjailija on viitannut, pääsi se kuitenkin Ih-misessä ja Yli-ihmisessä annet-tun filosofisen uskontunnustuk-sen suhteen selville ainakin yh-destä asiasta: että tuolla suu-rella epäilijällä Bernard Shawil-la on kaikesta huolimatta yksi usko. Innokkaimmallaakin skepti-kolla täytyy nimittäin olla us-konsa vaikka se, mihin usko, on-kin — epäily. Tämä tosiasia pitää vississä suhteessa paikkansa myöskin Bernard Shawiin nähden, vaikkakin kenties pa-remmin nuoreen kuin vanhaan Shawiin.

Eräs englantilainen kirjailija-tar on keskittänyt Shawin elä-mänfilosofian sanoihin "elämän loukkaamattomuus." Jokainen ri-kos elämän oikeutta vastaan on kuoleman synty; se on ainoa to-deellinen kuoleman synty. Me olemme tulleet maailmaan Elä-män voiman käskystä ja meidän elämämme korkein ja ainoa pää-määrä on ainoastaan tutkia mi-kä tarkoitus tällä Elämänvoimal-la on ollut meidän suhteemme, sekä sen jälkeen toteuttaa tuota tarkoitusta. Suuri kysymys kai-kille luoduille olennoille on tuon sisäisen kehoituksen totteleminen hintaan mihin hyvänsä. Tul-kitsemalla Elämänvoiman käs-kyä kehittää yksilö itsetietoisuut-taan, tuota "voimaa, joka alitui-sesti pyrki saavuttamaan yhä suurempaa voimakkuutta oman itsensä hallitsemiseksi." Kor-keimmalla asteella on senvuoksi itsensä hallitseva tyyppi, johonka elämä on tykkänensä keskitty-nyt — taistellaksensa järkeä vas-taan. Ja edelleen: elämän tarkoi-

tuksena on käsittää elämän tar-koitusperät sekä tehdä yksilö kelvolliseksi vaikuttamaan tuon tarkoituserän hyväksi. Sen ta-kia on sinun velvollisuutesi kai-kin käytettävissä olevin keinoin tutkia Elämänvoiman tahtoa ja tarkotusta sinun suhteesi ja to-tentaa Elämän käskyä.

Elämänvoiman erikoinen puhe-torvi yleisessä elämässä on nai-nen. Hänessä on elämän salai-suus. "Minä tunnustin kerran erään vähätietoisin filosofin kanssa sellaista oppia, mikä kes-kittyi sanoiksi: ajattelen, siis olen olemassa. Mutta se oli nai-nen, joka opetti minun sanomaan, että minä olen olemassa ja sen takia minä ajattelen. Ja edelleen: minä tahdon ajatella enemmän, koska minusta täytyy tulla enem-pi. Ainoastaan miehelle ja nai-selle toistensa yhteydessä paljas-taa elämä syvimmän salaisuut-ensa.

IV.

Sitte kun Ihminen ja yli-ihmi-nen, ehkäpä aina kymmenen vuo-den valmistelun jälkeen oli ilmes-tynyt 1903, seurasi 1904 irlanti-lainen näytelmä John Bulls Other Island, jossa on poliittinen esi-puhe Irlannin kysymyksestä. Tärkeimmät sen jälkeen ilmesty-neistä näytelmäkappaleista ovat seuraavat:

Major Barbara (vuonna 1905, filosofisyhteiskunnallinen näytel-mäkappale, jonka esipuhe käsitte-lee köyhyyttä yhteiskunnallisena rikoksena, pelastusarmeijaa, kris-tinuskoa y. m.). Sitten seurasi suurempi murhenäytelmä The Doctors Dilemma (1906), avio-liittodraama Getting Married (1908) y. m.

Myöhäisemmissä teatterikappa-

leissaan on Shaw usein käsitellyt kysymyksiä, joista on keskusteltu vanhemmissakin näytelmäkappaleissa. Niinpä on hän esim. tutkinut moraalia. Ja hän julistaa, että ei voi löytyä yhtä kaikille ihmisille yleispätevää moraalia vaan että löytyy yhtä monta moraalaa kuin on ihmisiäkin. Tämä on hänen teemansa *The Doctors Dillemma* nimisessä kappaleessaan.

Vähiteilen kehittyi tuo Shawille erikoinen puhedraama, jossa ei ole ulkonaista näytelmällistä kehitystä ja sen näytelmälajin tyypillisin edustaja on *Getting Married*. Siinä on paljaita pitkiä keskusteluja avioliittokysymyksestä ja eri katsantokantojen edustajia. Teknillinen uutuus Shawilta on se, että tästä kappaleesta aivan tykkänään puuttuu näytösjako. Keskustelu jatkuu yhtämittaa 2—3 tuntia ilman keskeytystä. Kuitenkin on Shaw säilyttänyt tuollaisen tekniikan ainoastaan yhdessä myöhemmässä kappaleessaan *Misalliances*.

Balanco Bosnetissa on pääaiheena uskonnon ja oikeuslaitosten arvostelu, jota viranomaiset eivät kuitenkaan suvainneet vaan panivat kirjan takavarikkoon. Emme ole oikein selvillä Shawin uskonnollisesta katsantokannasta. Shaw ei todellakaan ole kristitty, mutta on kuitenkin tavallansa uskonnollinen, harrastaa jonkinlaista luonnonmystikkaa. Hän tuntee itsessään uskon voiman joka polveutuu luonnosta itses-

tään. Hän palvelee kaikkeutta ja inhimillistä minää...

Varsin oivallinen pieni kaksinäytöksinen *Androcles and the Lion* käsittelee marttyyriaihetta ja sen esipuheessa Shaw arvostelee *Uutta Testamenttia*, antaen m. m. Kristuksesta osittain hyvinkin huvittavan arvostelun. Eihän hänen ennakkoluulottomuuttaan ole koskaan tarvinnut epäilläkään. Shaw kuvailee kuinka Kristus sai sairaloisia, aristokraattisia luuloja omasta itsestään ja suuruudestaan sen jälkeen kuin Pietari oli maininnut hänet jumalan pojaksi. Munten katsoo Shaw kuvailemansa Kristuksen aikansa yhteiskunnallisten olojen reformaattoriksi, jossa suhteessa hän saavutti huomiota. Jesusta pitää Shaw Konfuciuksen tai Platon arvoisena eikä suinkaan heitä, enempää kuin montamuutakaan jälkeensä ilmestynyttä filosofia suurempana.

Nykyaikoina ei ole paljoa kuulunut Shawista. Hänen viimeinen uutuutensa mikä on tullut käsiimme, on lentolehtinen missä rohkean räikeästi arvostellaan sotakeinottelijoita kummassakin sotivassa leirissä. Kirjan tendenssi on kuitenkin seilainen, että voi päätellä, että sensuuri ei salli Shawin kirjoittaa enempää. Tämä pieni kirja on todistuksena siitä, että Shaw on säilyttänyt vapauden rakkautensa eikä ole antanut niiden myrkyllisten kaasujen saastuttaa itseänsä, joita kohoaa sodan verisestä maaperästä. — N. E.

